

H.C. Andersen- overleveringen til og i Det Kongelige Bibliotek

af forskningsbibliotekar, mag.art. Bruno Svindborg, Håndskriftafdelingen, Det Kongelige Bibliotek

Festtaleale ved arrangement i anledning af 15. Juni Fondens donation af H.C. Andersens manuskript til eventyret ”De Vises Steen” d. 10. maj 2011

Det er ganske vist og i overensstemmelse med de gode, gamle traditionelle eventyr, som H.C. Andersen i øvrigt ikke skrev nogen af: Forholdet mellem H.C. Andersen og Det Kongelige Bibliotek starter skidt, men ender godt.

Det startede med en afvisning fra den daværende bibliotekschef A.W. Hauch, da den 29-årige H.C. Andersen d. 27. november 1834 søgte om en stilling på Det Kongelige Bibliotek med disse udsøgte ord:

”Da de saakaldte Brødfag ere lukkede for mig, saa vilde mine Udsigter være høist sørgelige, dersom jeg ikke kunde have Tillid til den Konges Naade, der hidtil saa faderligen har hjulpet mig, og hvorved jeg kan befries for det tunge Lod at maatte skrive for at kunne leve.

En af de faa Veie, jeg har gjort mig Haab om at kunne betræde, er: at forundes Ansættelse ved Hans Maje-

stæts store Bibliothek. Derom vover jeg underdanigst at henvende mig til Deres Excellence som Bibliothekets Chef og som den Mand, hvis Retsind, lyse Blik, sjældne Erfaring Enhver ærer, og hvis Indflydelse hos Monarken saa mangen ung Mand skylder sin Lykke. Jeg lægger tillidsfuldt min Skjæbne i Deres Hænder og tillader mig blot at vedføie et Par Anbefalinger fra Mænd, som ere Deres Excellence bekendte.”¹

H.C. Andersen var ikke just ordlam, og kan man modstå sådanne indsmigrende ord? A.W. Hauch kunne. Bibliotekschefen anede nok, at det udtrykte ønske om at blive befriet ”for det tunge Lod at maatte skrive for at kunne leve” ikke var ganske oprigtigt, og trods de gode anbefalinger² fik H.C. Andersen et høfligt afslag under henvisning til, at han var alt for talentfuld til at kunne finde sig i et trivielt arbejde på et bibliotek!

Der kunne sikkert udtrages forskellige moraliser af denne historie. Og i hvert fald kan man kontrafaktisk blive helt rystet over at tænke på, hvad der var sket, hvis H.C. Andersen rent faktisk var blevet ansat. Og her tænker jeg mindre på konsekvenserne for biblioteket, der også har haft plads til originaler, end på konsekvenserne for H.C. Andersens forfatterskab – eller mangel på samme.

Under alle omstændigheder hjalp afslaget unægtelig ikke på Andersens økonomi. Han var derfor tvunget til at se sig om efter andre muligheder for at tjene penge og leve af sit forfatterskab. Så rent faktisk kan man påstå, at Hauchs afvisning er den første helt

grundlæggende forudsætning for de store samlinger af hans papirer, der findes på biblioteket. Allerede i 1830 havde han udgivet et eventyr, men nu følte han sig igen fristet af genren. Og læg mærke til året 1834. Det er altså året før, H.C. Andersen udsender det første hæfte af de ”Eventyr, fortalte for Børn”, der på lidt længere sigt sikrede ham verdensberømmelsen. Og en passant kan vi i øvrigt beroliget konstatere, at H.C. Andersen faktisk endte sine dage som en holden mand.

Men én ting er, at H.C. Andersen måtte skrive for at leve, og han skrev uafsladeligt, og ikke blot værker inden for alle genrer, men også breve i tusindtal, dagbøger – og han klippede og tegnede. En anden ting er – og det er både forbavsende og glædeligt – hvor meget af denne uhyre produktivitet, der er bevaret. H.C. Andersen selv må have været meget omhyggelig med at gemme sine papirer – til trods for de mange rejser og det omskiftelige liv som helhed –, og de mennesker, som han var omgivet af, og som han forærede ting eller som modtog hans breve, har været lige så omhyggelige. Der er ingen tvivl om, at H.C. Andersens egen tro på, at han *ville* blive berømt, og hans omgivelsers viden om, at han *var* berømt, har været en afgørende forudsætning for de rige samlinger af hans papirer, der er bevaret.

Men at der skrives, tegnes og klippes, og at alle disse papirer er blevet bevaret, er jo kun to af tre afgørende forudsætninger for, at Det Kongelige Bibliotek er i besiddelse af de mest omfattende samlinger af og altså kilder til forskningen i H.C. Andersens liv og for-

fatterskab. Formuleret på denne måde er det ikke en påstand, men en kendsgerning. Både i omfang og i substans er Det Kongelige Bibliotek hovedkilden. Men det må samtidig understreges, at ikke mindst Odense Bys Museer også har meget betydningsfulde samlinger, især af hans tegninger og papirklip, men også af breve og manuskripter, bøger, fotografier og andre dokumenter, som naturligvis slet ikke kan betegnes som et supplement til samlingerne i Det Kongelige Bibliotek.

At Det Kongelige Bibliotek har fået denne status, var H.C. Andersen selv – om end indirekte – medvirkende til, og det ikke kun fordi, det var ham, der havde produceret tingene. I sit testamente fra 1860 skriver han bl.a.:

”g) Det kongelige Bibliothek erholder mit store Album og fire Exemplarer af Dickens Værkeer med hans Haandskrift fori.

h) Etatsraaad E. Colin tildeles mine to i Fløiel indbundne Album, dernæst Resten af mine Bøger som ikke her ere tilstaaede andre, ligesaa gives ham, men til at dele, som han vil, med Professor Abrahams, alle mine Breve og Manuskrifter.”³

”Etatsraad E. Colin” er naturligvis den Edvard Collin, som var søn af den Jonas Collin, der oprindeligt tog H.C. Andersen under sine vinger. Forholdet mellem Edvard Collin og H.C. Andersen var langt fra uproblematisk, hvilket ikke blot fremgår af deres brevveksling, men også af Edvard Collins bog fra 1882 *H. C. Andersen og Det Collinske Hus*, som er en af de første udgivelser efter H.C. Andersens død,

der bygger på de utrykte kilder, som han var kommet i besiddelse af. Han skriver herom indledningsvis følgende:

”Min afdøde Ven H. C. Andersen hade for Skik, ved sine daglige Besøg i mit Huus at levere mig et eller andet lille Stykke eller en Optegnelse, hans tidligere Liv vedkommende, som han havde ”fundet ved at rode i sine Papirer”; han kjendte mig som Samler, og som Ven, og vidste, at selv disse Brudstykker – om mange kan jeg sige: Papiirstumper – kunde have Interesse for mig. Men han gav mig ogsaa Breve fra hiin Tid og andre fuldstændige Optegnelser.” (s. I)

Det var disse ”Papiirstumper”, breve og andre fuldstændige optegnelser, der sammen med de testamenterede efterladte papirer udgjorde den mest værdifulde del af den manuskriptsamling, som Edvard Collin startede med at opbygge i 1860’erne i samarbejde med sønnen, Jonas Collin d.y., der ved gavebrev af 18. juni 1905 – en måned før sin død – donerede hele samlingen til Det Kongelige Bibliotek.

Den daværende leder af Det Kongelige Bibliotek, Carl S. Petersen, har i sin lille bog *Den Collinske Manuskriptsamling* fra 1930 sammenfattet H.C. Andersen-delen af samlingen som følger:

”I broget Mangfoldighed findes her ikke blot Udkast, Kladder og Renskrifter til hans Digte, Skuespil, Romaner, Eventyr og Rejsebeskrivelser, men ogsaa Karakterbøger, Stile og Optegnelser fra Skoletiden, de første primitive poetiske Forsøg, Ansøgninger og Anbefalinger, udførlige Dagbøger og Almanakker med korte Notitser, Stam-

H.C. Andersen: Tegning i Dagbog paa en Tydsklands Reise 1831. Den Collinske Manuskriptsamling (Det Kongelige Bibliotek).

bogsblade, Digte til ham fra Voxne og Børn – kort sagt: Hovedgrundlaget for ethvert Studium af hans Liv, Personlighed og Skrifter.” (s. 10)

Kort efter Jonas Collins død blev ved endnu et gavebrev af 2. november 1905 fra hans enke yderligere doneret en meget omfattende samling af breve fra og til H.C. Andersen, herunder især korrespondancerne med medlemmerne af familien Collin, men også breve til H.C. Andersen fra andre, herunder både fra meget kendte og ”fra mindre bekendte Udlændinge”.

Betydningen af efterladte papirer, herunder naturligvis ikke mindst de private papirer, der ikke er forlægt til trykte værker, kan aflæses på flere måder. En af måderne er at kigge på, om og i givet fald hvilke der vurderes til at have så stor interesse, at de udgives. Det betyder naturligvis ikke, at papirer, der ikke udgives, behøver at være uinteressante eller mindre værdifulde, men det er iøjnefaldende, at allerede to år efter H.C. Andersens død startede udgivelsen af hans private papirer med Bille og Bøghs udgivelse af breve fra og til H.C.

Den Collinske Brev- og Manuskriptsamling har ikke været eneleverandør til de mange udgivelser, der bygger på H.C. Andersens papirer, men absolut hovedleverandør. Ligesom det helt overvejende har været dokumenter fra denne samling, der blev konsulteret i forbindelse med nyudgivelser af H.C. Andersens trykte værker som f.eks. Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs udgivelse af eventyrene ved Erik Dal, startende i 1960'erne, og senest selskabets udgivelse af de samlede værker i 18 bind, *ANDERSEN*, i forbindelse med 200-årsdagen i 2005, forestået af Klaus P. Mortensen.

Mht. overleveringer af H.C. Andersen til Det Kongelige Bibliotek kan man roligt konkludere: Ingen over og ingen ved siden af Den Collinske Samling. Men dette primat er naturligvis ikke ensbetydende med, at ikke også andre større og mindre samlinger har bidraget eller vil kunne bidrage til forståelsen af H.C. Andersens liv og værk. De mange erhvervelser, der er tilgået biblioteket siden 1905, skal ikke omtales her, men to markante overleveringer må i denne sammenhæng nødvendigvis fremhæves.

Ved hans død i 1949 tilfaldt grosserer Holger Laage-Petersens enestående H.C. Andersen-samling Det Kongelige Bibliotek, men da det var testamenterisk bestemt, at den skulle opstilles samlet, blev den først i 1954 overflyttet til et særligt rum, bygget til den. Samlingen består helt overvejende af bøger, ca. 4.500 bind af, om og i tilknytning til H.C. Andersen. Her er bl.a. alle H.C. Andersens førstetryk. Dem

Illustration til "De vilde svaner" af Vilhelm Pedersen. Eventyr, fortalte for Børn. Ny Samling. 1838-42.

havde Det Kongelige Bibliotek ganske vist i forvejen takket være pligtaflæringen, men Laage-Petersens eksemplarer udmærket sig ofte ved de indbindinger af kendte bogbindermestre, som han erhvervede eller lod foretage. Her er dedikationseksemplarer og oversættelser. Men også den relativ lille manuskriptdel er værdifuld.

Tidligere nævnte Erik Dal har i en artikel om Laage Petersens samling karakteriseret håndskriftdelen med følgende ord:

”Blandt håndskrifterne vil man ikke finde de store ting af litterær karakter; de fleste af Andersens manuskripter er meget naturligt endt i den Collinske samling i Det kgl. Bibliotek, og derudover har både dette og Odensemuseet højst værdifulde samlinger. Dog finder man hos Laage-Petersen flere eventyr, bl.a. Den lille Pige med Svovlstikkerne, i manuskript. Af digte i autograf findes derimod mere end et halvt hundrede, af hvilket det ældste er fra 1820, og stambogsbladene er omtrent ligeså talrige. Hertil kommer suffløreksemplarer af en del skuespil,

diverse mindre væsentlige manuskripter, nogle komplette stambøger med Andersens-bidrag, en del af hans klipninger m. m. Der findes også to store og fine prøver på H. C. Andersens bekendte billedbøger, klippet, klistret, tegnet og skrevet for børn, i dette tilfælde børn af slægten Ørsted.

[...] Men det er dog utvivlsomt, at håndskriftsamlingens tyngdepunkt er breve til og fra H. C. Andersen. Der er ca. 30 breve til ham, deriblandt fra navne som A. v. Chamisso, Charles Dickens, Klaus Groth, Alex. v. Humboldt, H. W. Longfellow og naturligvis en række danske. Breve fra Andersen løber derimod op til over firehundrede, spændende fra sept. 1822 til 2.6.1875. Vel ved man, at Andersen især på sine ældre dage var en uhyre flittig brevscri-

ver, alligevel må en privatsamling på 400 breve imponere.”²⁴

Den anden markante erhvervelse er også en gave, dog ikke fra ejeren selv, men takket være A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene FormaaIs mellemkomst. Det drejer sig om overlæge Arne Portmans H.C. Andersen-samling, som tilgik biblioteket i 1969. Arne Portman var autografsamler med speciel forkærlighed for H.C. Andersen. En temmelig dyr kærlighed, selv om vi kan se, at hans køb på auktioner og af private var til helt andre og mere overkommelige priser, end dem vi er vidne til i dag. Som vi ofte ser det i forbindelse med autografsamlere, så er det selve det originale dokument, der i sig selv gør det værd at samle på, selv om indholdet eller substansen

Korvetten "Galathea" i Konstantinopels havn. 13 x 9 cm. Om klippet meddelel Anders S. A. Bille, dat. 14. 8. 1922, følgende: "Silhuet, klippet af Professor H. C. Andersen og givet til hans Gudson Steen Andersen Bille (min Fader). S. A. Bille gav den d. 30. Juni 1884 til sin Gudson Carl Steen Kalani Hedemann. I 1910 sendte C. S. K. Hedemann den tilbage til S. A. Bille for at han kunne give sine sønner den. Ved S. A. Billes Død kom den i mit Eje." (Portmans Samling, Det Kongelige Bibliotek).

Buketholder og sommerfugl med danserinder. 21 x 17 cm. Klippet på Holsteinborg 1874 til Elisabeth Møller, datter af den lokale provst F. A. C. Møller: "H. C. Andersen og jeg var samtidig Gjæster paa Holsteinborg. En Dag vi skulde gaa til Middags bordet kom han og gav mig en Buket. - "Der skulde egentlig et lille Blomsterpapir om den" sagde han, tog saa op af Lommen Sacs og Papir og klippede det medens jeg saa paa det. - Somren 74." (Laage-Petersens Samling, Det Kongelige Bibliotek).

naturligvis ikke er uden betydning.

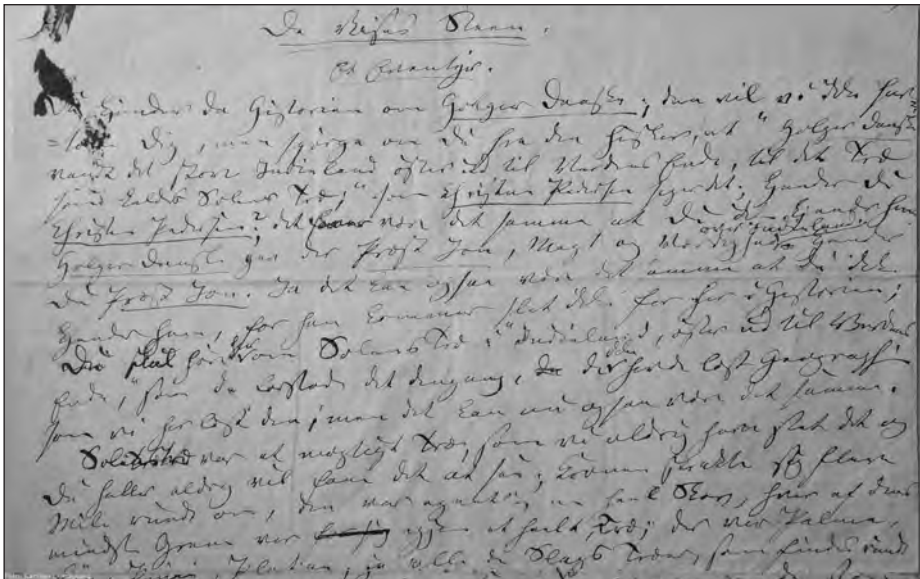
Samlingen indeholder da også en lang række værdifulde breve fra og til H.C. Andersen samt breve i tilknytning til ham. Endvidere kan nævnes manuskripter til en række digte samt en del datidige fotografier. Og ikke mindst bør fremhæves en række meget fine papirklip, som der i udstillingsøjemed har været stor efterspørgsel efter. Desværre anvendte H.C. Andersen til sine klip ofte farvet papir af en så dårlig kvalitet, at vi især af lysmæssige grunde må være meget omhyggelige og restriktive, når vi tager stilling til udstillingsanmodninger.

Og det kan så afsluttende føre frem til nogle bemærkninger om bibliotekets egen varetagelse og formidling af de nævnte samlinger.

Først og fremmest passer vi jo godt på dem. Men vi servicerer

naturligvis de forskere og andre interesserede, der har et begrundet ønske om at anvende de ofte skrøbelige originaler. I mange tilfælde er det imidlertid i dag ikke længere nødvendigt at benytte originalerne. Som tidligere nævnt er store dele af H.C. Andersens papirer udgivet, herunder af ansatte på eller i tilknytning til Det Kongelige Bibliotek. Det gælder f.eks. den førnævnte udgivelse af H.C. Andersens dagbøger og en række store brevudgivelser af Kirsten Dreyer. Og takket være endnu en fond, nemlig H.C. Andersen2005-fonden, fik vi i årene 2001-2005 mulighed for at digitalisere store dele af H.C. Andersens papirer og udgive dem på nettet i en kvalitet, der i næsten alle tilfælde overflødiggør brugen af originalerne. Af de mange netudgivelser vil jeg fremhæve temaerne 'H.C. Andersen og musikken' og

Manuskriptet til eventyret "De vises Steen", som er doneret til Det Kongelige Bibliotek af 15. Juni Fonden i maj 2011.

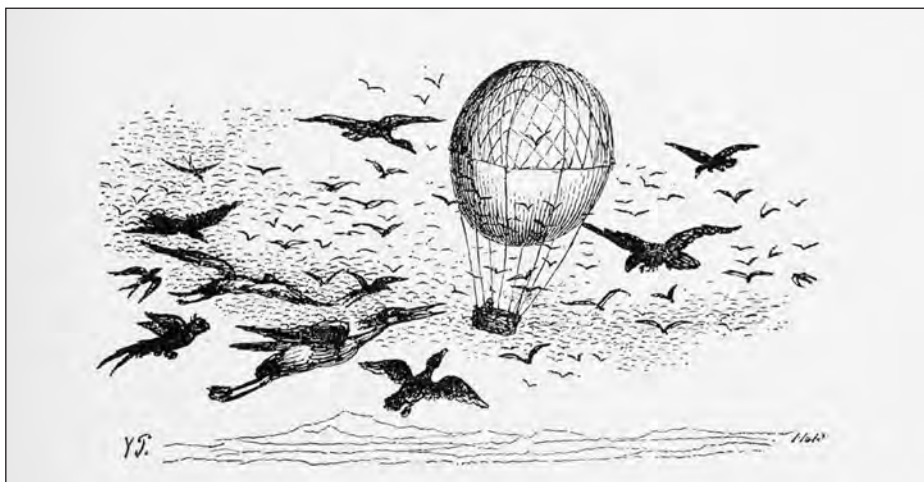

Illustration til "De Visers Steen" af Vilhelm Pedersen.

'H.C. Andersen og teatret', udgivelsen af H.C. Andersens dagbøger med gode søgemuligheder i de mange tusinde sider, udgivelsen af en lang række af manuskripterne til hans digte – og sidst, men ikke mindst, udgivelsen af samtlige manuskripter til hans eventyr, som på det tidspunkt befandt sig på Det Kongelige Bibliotek. Det drejer sig om 171 kladder, udkast og trykmanuskripter til 146 eventyr og historier. I oversigten til denne netudgivelse, der kombinerer tekst og manuskript, står der i nogle tilfælde "Manuskript ukendt", og man kan selvfølgelig håbe på, at manuskriptet ikke er tabt, men blot ikke dukket op endnu, selv om sandsynligheden for det er yderst ringe. Og i et enkelt tilfælde står der anført: "Manuskript i privateje", og det er fuldstændig korrekt – indtil i dag! Det drejer sig naturligvis om manuskriptet til "De Visers Steen".

Med de store og mindre samlinger i offentlig eje, der befinder sig på Det Kongelige Bibliotek, i Odense Bys

Museer, ja selv i U.S.A., siger det sig selv, at der er længe mellem nye erhvervelser af originale H.C. Andersen-papirer. Der udbydes ganske vist jævnligt mindre ting: Et enkelt brev eller manuskript til et digt, men substantielle og meget værdifulde (i flere betydninger af ordet) nyerhvervelser er – og må nødvendigvis være – en sjældenhed. Sidst det skete for Det Kongelige Bibliotek, var da Kulturværdiudvalget med støtte fra Carlsbergfondet i 1998 kunne overdrage manuskriptet til skuespillet "Hyldemoer" til biblioteket. Jeg kender selvfølgelig "De Visers Steen", og selv om jeg ikke har haft lejlighed til at kigge grundigere på manuskriptet, tør jeg uden at forklejne H.C. Andersens skuespil, godt påstå, at overdragelsen i dag af manuskriptet til "De Visers Steen" takket være 15. Juni Fonden er den mest betydningsfulde donation af 'anderseniana' gennem de seneste 40 år til Det Kongelige Bibliotek.

Af meget gode grunde kan

vi som nævnt ikke længere forvente at modtage større samlinger som dem, jeg har omtalt i dag. Men at modtage manuskriptet til et af den sene H.C. Andersens længste, mest foruroligende, humoristiske – og ikke mindst sprogligt mesterlige eventyr er en stor berigelse af vore samlinger, som vi på vegne af Andersen-forskningen og alle andre interesserede er meget taknemmelige for. Det er nu i offentlig eje på Det

Kongelige Bibliotek, og dér har det det absolut bedst.

Til trods for A.W. Hauchs afslag i 1834, havnede H.C. Andersen alt i alt altså alligevel på sin vis i Det Kongelige Bibliotek. Og som bekendt – og det skrev H.C. Andersen rent faktisk på et tidspunkt:

”Når enden er god, er jo alting godt!”⁵

Noter

- 1 *Breve fra Hans Christian Andersen*. Udgivne af C. St. A. Bille og Nikolaj Bøgh. Bind I, s. 279. Kbh. 1878.
- 2 Vennen H.C. Ørsted gav i sin anbefaling denne karakteristik af H.C. Andersen: ”Digteren, Herr H. C. Andersen, som er i Begreb med at ansøge om en Ansættelse ved Hs Majestet Kongens store Bibliothek, har i denne Anledning forlangt mit vidnesbyrd, hvilket jeg med Fornøielse giver ham. Hans Fortjenester, som Digter ere bekjendte nok, til at gjøre min Bevidnelse herom overflødig; jeg troer derfor at befor-

dre hans Ønske bedst, ved at bevidne det som ikke kan sees i en Forfatters Skrifter, at han ogsaa udmærker sig ved Retsindighed, og ved en Orden og Nøiagtighed, som Mange ikke troe at man kan vente af Digteren, men som man unægteligt, naar man kjender ham maae tilstaae ham.”

- 3 Brev fra H.C. Andersen m.fl. til Notarius publicus 18. februar 1860. Se H.C. Andersen Centrets brevbase: www.andersen.sdu.dk/brevbase/brev.html?bid=22569
- 4 *Fund og Forskning*, Bind 2 (1955), s. 72.
- 5 I digtet ”Cometen” (1834).